

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.18>

ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Пилипенко Д.О.,
*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1299-6178*

Андріяшевський А.Г.,
*студент 1-го курсу магістратури
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
ORCID: 0000-0003-4950-6523*

Пилипенко Д.О., Андріяшевський А.Г. Щодо поліпшення процесуального порядку міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження.

Статтю присвячено удосконаленню процесуального порядку міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження. В межах роботи наголошено увагу на важливості поліпшення міжнародно-правової сфери взаємодії в сфері кримінального процесу, оскільки цей вектор оптимізації чинного кримінального процесуального законодавства є невід'ємною складовою внутрішньодержавної та зовнішньої євроінтеграційної політики нашої держави. В статті проаналізовано зміст погоджувальної і забороняючої діяльності прокурора під час санкціонування певних процесуальних дій в межах кримінального провадження. Наголошено увагу на зафіксованих в кримінальному процесуальному законі категоріях «дозвіл» та «спеціальний дозвіл» в контексті регламентації прокурором певних процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. Висловлено авторську зору, що законодавцю варто конкретно визначити єдину категорію за для погодження прокурором певних процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні та серед згаданих категорій обрати одну. Крім цього слід окремо законодавчо встановити форму та зміст такої дозвільної процедури з боку прокурора. В статті також розглянуто процесуальний порядок вручення документів за запитом компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу. Зазначено на доцільності факт вручення особі таких документів в обов'язковому порядку здійснювати за участі не менше двох понять. Звернуто увагу на використанні вітчизняним законодавцем категорії «прохання» у контексті визначення дозволу про тимчасову передачу особи для її участі в процесуальних діях. Вказано, що подібна категорія в повній мірі не відповідає сутності міжнародно-правових відносин у сфері кримінального провадження. Тому пропонується в таких випадках використовувати категорію «клопотання», яке за своїм змістом фактично уособлює собою офіційне прохання про здійснення процесуальних дій чи прийняття рішень за участі певної особи, яке спрямоване до компетентних органів іноземної держави. Крім цього, в статті розглянуто чинні процесуальні особливості відновлення кримінального провадження в Україні та подальшого його розслідування у випадку попереднього його закриття компетентним органом іноземної держави.

Ключові слова: кримінальне провадження, міжнародне співробітництво, спеціальний дозвіл прокурора, дозвіл прокурора, вручення документів за запитом компетентного органу іноземної держави, прохання про тимчасову передачу особи, зупинення кримінального провадження, закриття кримінального провадження, відновлення кримінального провадження.

Pylypenko D.O., Andriiashevskiy A.G. Regarding the improvement of the procedural order of international cooperation within the framework of criminal proceedings.

The article is devoted to the improvement of the procedural order of international cooperation within the framework of criminal proceedings. Within the framework of the work, attention is emphasized to the importance of improving the international legal sphere of interaction in the field of criminal proceedings, since this vector of optimization of the current criminal procedural legislation is an integral component of the domestic and foreign European integration policy of our state. The article analyzes the content of the consenting and prohibiting activity of the prosecutor during the authorization of certain procedural actions within the framework of criminal proceedings. Attention is emphasized to the categories of «permit» and «special permit» fixed in the criminal procedural law in the context of regulation by the prosecutor of certain procedural actions within the framework of international cooperation. The author's opinion is expressed that the legislator should specifically define a single category for approval by the prosecutor of certain procedural actions within the framework of international cooperation in criminal proceedings and choose one among the mentioned categories. In addition, the form and content of such a permit procedure by the prosecutor should be established separately by law. The article also discusses the procedural order for the delivery of documents at the request of the competent authority of a foreign state for international legal assistance. It is indicated that the fact of handing over such documents to a person must be carried out with the participation of at least two witnesses. Attention was drawn to the domestic legislator's use of the category «request» in the context of determining permission for the temporary transfer of a person for his participation in procedural actions. It is indicated that such a category does not fully correspond to the essence of international legal relations in the field of criminal proceedings. Therefore, in such cases, it is suggested to use the category «petition», which in its content actually represents an official request for the implementation of procedural actions or decision-making with the participation of a certain person, which is directed to the competent authorities of a foreign state. In addition, the article considers the current procedural features of the resumption of criminal proceedings in Ukraine and its further investigation in the event of its previous closure by a competent body of a foreign state.

Key words: criminal proceedings, international cooperation, special permission of the prosecutor, permission of the prosecutor, delivery of documents at the request of a competent body of a foreign state, request for temporary transfer of a person, suspension of criminal proceedings, closure of criminal proceedings, resumption of criminal proceedings.

Постановка проблеми. Події останніх років в історії незалежної України неабияк доводять актуальність забезпечення та вдосконалення міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження між нашою державою та іншими країнами. Євроінтеграційні процеси України, намагання об'єднати військову міць з НАТО, сучасна російсько-українська війна – це ті основні рупори, які акцентують на актуальності удосконалення міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження не тільки для України, а й загалом для всієї світової спільноти. Поліпшення зазначеного вектору кримінальної процесуальної дійсності здійснюється в руслі загальної парадигми реформування вітчизняного законодавства на відповідність європейським стандартам забезпечення верховенства права [1, р. 3]. Досліджуваний напрямок у кримінально-правовій науці щоразу стає все більш нагальним: розвиток міжнародних відносин; інтеграція країн в економічній, культурній, політичній та інших сферах, а також інтернаціоналізація злочинності наголошують на важливості співробітництва країн задля боротьби із беззаконням та подальшого вдосконалення процесу розкриття кримінальних правопорушень.

Метою статті є визначення окремих аспектів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством, які потребують певного нормативного корегування та поліпшення. Зазначене здійснюється з метою загального удосконалення нормативних положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) щодо належної регламентації міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження.

Стан опрацювання проблематики. Питання, пов'язані з визначенням особливостей міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження досліджувалися такими науковцями, як В.С. Березняк, Ю.М. Грошевий, В.В. Зуєв, Ю.О. Кандиба, О.В. Капліна, Л.В. Максимів, П.М. Маланчук, Т.Є. Мироненко, Г.В. Рось, Л.А. Філянїна та ін.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це комплекс заходів, спрямованих на надання міжнародної правової допомоги за допомогою вручення документів, виконання певних процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків.

У свою чергу, як зазначають Ю.М. Грошевий та В.Я. Тацій, у сучасному міжнародному праві поняття міжнародна правова допомога в кримінальних провадженнях є предметом правового регулювання ряду двосторонніх і багатосторонніх договорів у цій сфері. Водночас слід зазначити, що договори не містять його дефініції, а лише визначають обсяг наданої міжнародної правової допомоги. У літературі можна знайти різні точки зору щодо поняття і характеру міжнародної правової допомоги. В узагальненому вигляді суть їх зводиться до такого, що під міжнародною правовою допомогою пропонують розуміти: здійснення певних дій на прохання запитуючої сторони, виконання яких необхідне для розслідування, розгляду в суді кримінальної справи чи для виконання призначеного у справі покарання в іншій договірній країні [2, с. 550].

Згідно із главою 42 КПК України, загальними засадами міжнародного співробітництва є: обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження; надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору; інформація, що містить державну таємницю; виконання процесуальних дій дипломатичними представництвами або консульськими установами; запит про міжнародне співробітництво; зберігання та передання речових доказів і документів; доказова сила офіційних документів [3].

Здійснюється міжнародне співробітництво через відповідний запит (доручення, клопотання) про міжнародну правову допомогу, який складається і надсилається до уповноваженого (центрального) органу України органом, який здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом. При цьому з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги на території України можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором [4, с. 61].

На думку П.М. Маланчука та Ю.О. Кандиби, важливе значення у міжнародному співробітництві у кримінальному провадженні має взаємна правова допомога в кримінальному процесі, яка як правило, включає в себе:

- розгляд кримінальної відповідальності;
- дослідження таких заходів, як збір доказів, взяття показань, пошук тощо;
- дослідження процесуальних паперів, документів;
- надання інформації, експертизація висновків;
- екстрадиція для суду або судового рішення [5, с. 74].

В межах досліджуваної тематики, варто звернути увагу саме на ті окремі особливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, які безпосередньо процедурно впливають на повноту та всебічність розкриття кримінальних правопорушень.

Цілком погоджуючись із думкою Т.Є. Мироненко, що особливої уваги заслуговує погоджувальна (дозволяюча) і забороняюча діяльність прокурора, яка є основою взаємодії прокуратури і слідчих підрозділів для найбільш ефективного виконання завдань кримінального судочинства [6, с. 159], доцільно звернути увагу на специфіку цієї діяльності прокурора у контексті досліджуваного питання. Так, надання дозволу прокурором є однією з форм наглядової прокурорської діяльності. Поняття надання згоди або дозволу прокурором під час досудового розслідування потребує детального розгляду й узагальнення [6, с. 159]. Під дозволом розуміється згода, що дає право на здійснення чого-небудь; документ, який посвідчує таке право [7]. Тобто, погодження співвідноситься з поняттям «надавати дозвіл». Разом з тим, відсутність дозволу прокурора на проведення процесуальних дій є відмовою в погодженні і відмовою у затвердженні та свого роду заборорою на проведення слідчої дії [6, с. 159].

Слід зазначити, що у назві ст. 562 КПК України, для визначення порядку здійснення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва законодавцем використовується словосполучення «спеціальний дозвіл», проте у змісті цієї ж статті законодавець використовує таку правову категорію як «дозвіл» для визначення процесуального погодження з боку прокурора або суду процесуальних дій в межах міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні. Перш за все, за таких умов, на наше переконання, законодавцю доцільно використовувати єдину термі-

нологію для регламентації порядку здійснення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. Це є цілком закономірним й логічним з точки зору правил юридичної техніки. Також варто наголосити, що законодавець жодним чином не роз'яснює процесуальну форму згаданого «спеціального дозволу» або «дозволу», який надається з боку прокурора або суду у порядку визначеному ст. 562 КПК України. Логічно припустити, що у випадку надання дозволу з боку суду, така процесуальна дія повинна реалізовуватись шляхом винесення ухвали про дозвіл на вчинення певних процесуальних дій, за аналогією до ст.ст. 190, 235 КПК України. Однак, знов таки, цей умовивід є авторським припущенням, враховуючи логіку законодавця у визначенні регламентації процесуальних дій у кримінальному провадженні, з боку суду на загальних підставах. При цьому залишається відкритим питання слушності такої аналогії, коли мова йде про процесуальні рішення суду в межах міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій.

Крім цього також залишається відкритим питання щодо визначення процесуальної форми дозволу прокурора на проведення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва, адже на відміну від вищезгаданого органу судової юрисдикції, у КПК України доволі складно винайти процесуальну аналогію подібної «дозвільної процедури», яку здійснює прокурор у кримінальному провадженні, на загальних підставах враховуючи визначений законом обсяг його повноважень. Таким чином, законодавцю доцільно додатково визначити у чинній редакції ст. 562 КПК процесуальну форму й порядок надання спеціального дозволу (дозволу) з боку прокурора або суду на проведення процесуальних дій. Як вбачається у такому випадку якщо прокурор погоджує (санкціонує) слідчу діяльність, таке погодження, принаймні, повинно мати виключно письмовий характер, адже КПК України регламентує обов'язкове виконання доручень і вказівок прокурора, наданих саме у письмовій формі.

В межах досліджуваного питання окремої уваги потребує визначена у ст. 564 КПК процесуальна процедура вручення документів. Так, згідно з ч. 4 цієї норми процесуального закону: у разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі [3]. На наш погляд, враховуючи важливість та вагомість міждержавних зносин у кримінальній процесуальній сфері, до процедури вручення документів доцільно залучати не менше двох понять, які своїми підписами підтверджуватимуть факт вручення особі документів слідчим, прокурором або судом, а також засвідчуватимуть в протоколі дійсність відмови такої особи від отримання документів, у разі її небажання отримувати документи від згаданих уповноважених представників держави.

У рамках окресленої нами проблематики, варто також звернути увагу на зміст ст. 565 КПК України. Так, у ч.ч. 2-3 згаданої статті зазначається, що прохання про тимчасову передачу особи оформляється та направляється відповідно до порядку, передбаченого статтями 548, 551 та 552 КПК України. У разі задоволення компетентним органом іноземної держави прохання про тимчасову передачу особи така особа має бути повернута після проведення процесуальних дій, для яких вона була передана, у погоджений з іноземною державою строк [3]. З нашої точки зору, використання такої категорії як «прохання», для визначення процесуального документа, що затверджує порядок тимчасової передачі особи для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження, не є доцільним. Адже використання зазначеного формулювання певною мірою, на нашу думку, суперечить усталеній юридичній техніці. На наше переконання, законодавцю доцільно було б застосовувати у даному випадку категорію «клопотання», яка є більш релевантною для визначення намірів представників правоохоронних органів відповідно до ст. 565 КПК України, оскільки «клопотання» за своїм змістом фактично відображає собою офіційне прохання про здійснення процесуальних дій чи прийняття рішень за участі певної особи, яке спрямоване до компетентних органів іноземної держави.

У межах нашого дослідження, слід також звернути увагу на чинне положення ч. 3 ст. 566 КПК України. Змістом даної норми встановлюється, що викликана особа втрачає гарантії, передбачені цією статтею, якщо не залишить територію України, маючи таку можливість, протягом п'ятнадцяти діб або іншого строку, передбаченого міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, від моменту отримання письмового повідомлення органу досудового розслідування, прокуратури або суду про відсутність необхідності у проведенні слідчих чи інших процесуальних дій за її участю [3]. Аналізуючи зміст зазначеної процесуальної норми закономірно постає питання щодо визначення форми та змісту документу під назвою «повідом-

лення», яке згадується у змісті ч. 3 ст. 566 КПК України. Так, чинним кримінально-процесуальним законодавством передбачено низку процесуальних документів під назвою «повідомлення», на кшталт: про підозру, про кримінальне правопорушення, про корупційне кримінальне правопорушення та ін. Яку саме форму та зміст має «повідомлення» в контексті ст. 566 КПК України, як на наше переконання, законодавцю доцільно уточнити.

Наостанок, в контексті досліджуваного питання вважаємо за потрібне виловити авторську точку зору щодо окремого положення чинної редакції ст. 601 КПК України. Так у ч. 2 вказаної процесуальної норми законодавцем зазначено, що закриття компетентним органом іноземної держави переданого кримінального провадження на стадії досудового розслідування не перешкоджає відновленню провадження в Україні та подальшому розслідуванню в порядку, передбаченому КПК України, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не встановлено інше [3].

Аналізуючи зміст тексту вказаної норми, слід зазначити, що у чинній редакції ст. 282 КПК України вказано, що досудове розслідування може відновлюватися тільки після його «зупинення». Таким чином, постає закономірне питання подальшого відновлення кримінального провадження на стадії досудового розслідування в рамках статті 601 КПК України, за умов якщо воно було саме «закрите» компетентним органом іноземної держави (ч. 2 ст. 601 КПК України). Виходячи із цього, між положенням ст.ст. 282 та 601 КПК України є наявною правова колізія, що, нашу думку, актуалізує питання щодо подальшої логічної кореляції процесуального змісту таких правових категорій як «закриття» та «зупинення» кримінального провадження на стадії досудового розслідування у контексті їх застосування в межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що з огляду на євроінтеграційний процес розвитку нашої держави, сучасні реалії широкомасштабної військової агресії з боку РФ, значимість належної регламентації міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях важко переоцінити. Тому визначений законодавцем у КПК процесуальний механізм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є загалом достатньо послідовним й логічним. Однак, попри це, на наше переконання, окремі процесуальні норми Розділу IX КПК України все ж потребують певного уточнення та корегування, зокрема ст.ст. 562 та 564 КПК України. На нашу думку, поліпшення змісту вказаних кримінальних процесуальних норм безумовно позитивним чином вплине на загальне удосконалення процедури міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Demyanchuk T., Ihnatiuk O., Perunova O., Boniak V., Pylypenko D.. Analysis of Theoretical and Practical Aspects of Legal Responsibility and Criminal Justice as SDG'S. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 2024. Vol. 4. P. 1–19.
2. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій та ін. Харків: Право, 2013. 824 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
4. Рось Г.В. Окремі питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання: збірник матеріалів Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Харків, 23 листоп. 2016 р.). Частина I. С. 60–62.
5. Маланчук П.М., Кандиба Ю.О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. *Науково-практичний юридичний журнал «Правові горизонти»*, 2017. Випуск 3 (16). С. 71–76.
6. Мироненко Т.Є. Дозволи і заборони прокурора в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція, 2021. № 53. С. 158–161.
7. Словник української мови в 11 томах. URL: <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=дозвіл> (дата звернення: 26.10.2024).